

ORJİNAL MAKALE / ORIGINAL ARTICLE

Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi / BAUN Sağ Bil Derg
Balıkesir Health Sciences Journal / BAUN Health Sci J
ISSN: 2146-9601- e ISSN: 2147-2238
Doi: <https://doi.org/10.53424/balikesirsbd.955464>

COVID-19 Korkusunun Aşı Tutumuna Etkisinde Bilgi Arama Davranışının ve Aşı Bilgisi İnancının Aracı Rolü

Halil TÜRKTEMİZ ¹, Özgün ÜNAL ²

¹ KTO Karatay Üniversitesi, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü

² Sakarya Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü

Geliş Tarihi / Received: 21.06.2021, Kabul Tarihi / Accepted: 06.10.2021

ÖZ

Amaç: Araştırmada bireylerin COVID-19 korkularının, COVID-19 bağışıklaması için üretilen aşılarla ilgili tutumlarına etkisini belirlemek, bu etkide bireylerin aşılarla ilgili bilgi arama davranışlarının ve aşılar ile ilgili inançlarının aracı rolünü belirlemek amaçlanmıştır. **Gereç ve Yöntem:** Araştırmada beş bölümden oluşan online anket formu aracılığıyla veriler toplanmıştır. Araştırmanın evrenini Konya ilinde ikamet eden 18 yaş üstü bireyler oluşturmaktadır. Araştırma, katılmaya gönüllülük gösteren 384 kişi ile gerçekleştirilmiştir. **Bulgular:** Araştırmada bireylerin COVID-19 korkularının olumlu aşı tutumunu etkilediği ($\beta=0.25$, $t=6.44$, $p<0.05$) ve bu etkide aşı bilgisi arama davranışının aracı rolünün olduğu ($\beta=0.12$, $t=4.91$, $p<0.05$) ve COVID-19 korkusunun olumlu aşı tutumuna etkisini güçlendirdiği bulunmuştur ($\beta=0.37$). Çalışmanın bir diğer bulgusuna göre katılımcıların aşı bilgisi inançları olumlu aşı tutumunu pozitif yönlü ($\beta=0.45$, $t=12.14$, $p<0.05$), olumsuz aşı tutumunu ise negatif yönlü ($\beta=-0.47$, $t=11.33$, $p<0.05$) etkilemektedir. **Sonuç:** Toplumda olumlu aşı tutumunu geliştirmek için politika yapıcıların bireylerin aşı tutumlarını etkileyen faktörleri göz önünde bulundurmasının COVID-19 pandemisi ile mücadelede önemli bir rol oynayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: COVID-19 Korkusu, Aşı Tutumu, Bilgi Arama Davranışı, Aşı Bilgisi Arama.

The Mediating Role of Information Seeking Behavior and Vaccine Information Belief in the Effect of COVID-19 Fear on Vaccine Attitude

ABSTRACT

Objective: The study aimed to determine the effect of individuals' COVID-19 fears on their attitudes towards COVID-19 and to determine the mediating role of individuals' vaccine information belief and vaccine information-seeking behaviors in this effect. **Materials and Methods:** Data was collected through an online survey form consisting of five parts in the study. Individuals over the age of 18 residing in Konya province constitute the universe of the research. The study was conducted with 384 people who volunteered to participate. **Results:** According to the research findings, individuals' fear of COVID-19 affects positive vaccination attitude ($\beta=0.25$, $t=6.44$, $p<0.05$) and vaccine information-seeking behavior has a mediator role in this effect ($\beta=0.12$, $t=4.91$, $p<0.05$). Accordingly, fear of COVID-19 and the behavior of seeking vaccine information together create a more positive vaccine attitude ($\beta=0.37$). According to another finding of the study, participants' beliefs about vaccine knowledge affect positive vaccine attitude positively ($\beta=0.45$, $t=12.14$, $p<0.05$) and affect negative vaccination attitude negatively ($\beta=-0.47$, $t=11.33$, $p<0.05$). **Conclusion:** It is thought that policymakers' consideration of the factors which can affect individuals' vaccine attitudes to improve positive vaccination attitudes in society will play an important role in combating the COVID-19 pandemic.

Keywords: Fear of COVID-19, Vaccine Attitude, Information Search Behavior, Searching Vaccine Information.

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Halil Türktemiz, KTO Karatay Üniversitesi, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, Karatay, Konaya, Turkey

E-mail: halilturktemiz@gmail.com

Bu makaleye atıf yapmak için / Cite this article: Türktemiz, H., & Ünal, Ö. (2021). COVID-19 korkusunun aşı tutumuna etkisinde bilgi arama davranışının ve aşı bilgisi inancının aracı rolü. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(3):367-378.

<https://doi.org/10.53424/balikesirsbd.955464>

©Copyright 2021 by the Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi.

BAUN Sağ Bil Derg 2021 OPEN ACCESS <https://dergipark.org.tr/tr/pub/balikesirsbd>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

GİRİŞ

COVID-19 ilk ortaya çıktığı günden bugüne kadar internette, televizyonlarda, radyolarda ve sosyal medyada COVID-19 ile ilgili haberler ve programlar yapılmakta, gazetelerde, dergilerde sürekli COVID-19 ile ilgili yazılara yer verilmektedir. Bu durum toplumun COVID-19 ile ilgili yoğun bir şekilde bilgiye maruz kalmasına neden olmuştur. Ancak bu bilgilerin çoğu; ölüm sayılarını, hasta sayılarını, önerileri ve eleştirileri içermektedir ve toplumun COVID-19 konusunda sürekli olumsuz bilgilere maruz kalması, mevcut salgının ne kadar süreceği ve sonuçları konusunda büyük belirsizliklerin olması, hastalığın çok hızlı yayılması, kesin tedavisinin bulunmaması gibi birçok neden toplumda COVID-19 korkusunun (fear of COVID-19) gelişmesine neden olmuştur (Amin, 2020; Asmundson ve Taylor, 2020). Salgınlar, insanlığın başlangıcından beri insanlığa eşlik etmiş, insanlık tarihi üzerinde derin etkileri olmuştur (Fores, 2020). İnsan hayatının kaybı, salgının en derin olumsuz sonucu olsa da COVID-19 salgını salgını sosyal, ekonomik, fiziksel ve psikolojik etkilere de sahiptir (Warren ve ark., 2021; Fores, 2020). İnsan hayatının kaybı, salgının en derin olumsuz sonucu olsa da COVID-19'un etkili tedavi yönteminin bulunmamış olması, sürecin ne kadar süreceği konusunda belirsizlik olması gibi durumlar da insanların psikolojilerini olumsuz etkilemekte ve korku duygusunun artmasına sebep olabilmektedir (Sarıçam ve ark., 2014; Memiş Doğan ve Düznel, 2020; Duman, 2020). Korku faktörü insanların travma yaşamalarına, hastalığın etkilerinin şiddetlenmesine ve toplumda sosyal parçalanmaya sebebiyet verebilmektedir (Paksoy, 2020; Yakut ve ark., 2020). COVID-19 salgınından korkan bireyler COVID-19 salgınının olumsuz etkilerinden korunmanın yollarını aramaktadır. Bu yolların başında maske, mesafe, kişisel hijyen gibi temel koruyucu önlemlere uymak yer almaktadır. Bunun yanı sıra COVID-19 virüsüne karşı etkili bir aşı yaptırmak da düşünülen diğer bir yol olabilmektedir. Aşılar, enfeksiyon ve hastalığı en aza indirmeyi sağlarken, virüse bulaşan kişilerin virüsü başka birine bulaştırmasını da önleyebilir (Shretta, et.al., 2020:3). Aşılar, uygulandıktan sonra mikroorganizmalara karşı spesifik, etkili ve yapay bir bağışıklık tepkisi üretebilen biyolojik müstahzarlardır, yani işlevi; vücudun belirli bir hastalığa karşı bağışıklığını oluşturmak ve bağışıklık sisteminin vücuttaki bulaşıcı ajanları tanıyıp yok edebilecek antikolar üretmesini sağlamasıdır (Contreras, 2020). Aşılar, pandemiyi kontrol etmenin en etkili yollarından birisidir (Shretta ve ark., 2020). Yeni bir virüse karşı geliştirilen aşıların güvenlik ve etkinlik endişeleri, kısa ve uzun vadede ortaya çıkabilecek yan etkilerin olasılığı, uzun vadede koruyucu etkililiğin belirsizliği, COVID-19'un siyasallaştırılması gibi nedenler bireylerin geliştirilen aşılarla karşı temkinli yaklaşmasına neden olmaktadır (Katzman ve Katzman, 2021). Aşılarla ilgili tereddütlerin aşılması için güvenilir bilgi kaynaklarına ihtiyaç vardır. Salgınların

bilişsel ve duygusal değerlendirmeleri, bir kişiyi öznel bir bilgi yeterliliğine ulaşmak için bilgi toplamaya motive edecektir (Yang, 2012). Dolayısıyla COVID-19 korkusu yaşayan bireyler, COVID-19 ile ilgili olarak karşılaştıkları bilgilerin yanı sıra yeni ve güvenilir bilgi arayışına girebilmektedir. Bireylerin bilgi arayışının yanı sıra ulaştıkları bilgilere inançları da önemlidir. Bu nedenle bireylerin güvenilir bilgilere ulaşması ve ulaştıkları bilgilere inanmaları aşıya karşı tutumlarını şekillendirebilmektedir.

Bu araştırmanın amacı bireylerin COVID-19 korkularının COVID-19 bağışıklaması için üretilen aşılarla ilgili tutumlarına etkisini belirlemek, bu etkide bireylerin aşılar ile ilgili bilgi düzeylerinin ve bilgi arama davranışlarının aracı rolünü belirlemektir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın tipi

Bu çalışma kesitsel tipte bir çalışma olup 15 Mart 2021-15 Mayıs 2021 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın evren ve örnekleme

Araştırmanın evrenini Konya ilinde ikamet eden 18 yaş üstü bireyler oluşturmaktadır. Araştırmanın gerçekleştirildiği tarihte Konya il nüfusu 2,161,000'dir. Bu evreni temsil edecek örneklem büyüklüğü 384 olarak belirlenmiştir (Coşkun ve ark., 2017). Bu nedenle araştırma, katılmaya gönüllülük gösteren 384 kişi ile gerçekleştirilmiştir.

Veri toplama

Araştırma verileri yaşanan COVID-19 pandemisi nedeni ile online anket yöntemiyle toplanılmıştır.

Veri toplama araçları

Araştırmada beş bölümden oluşan bir anket formu aracılığıyla veriler toplanmıştır.

Sosyo-Demografik Bilgi Formu: Katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durum, çocuk sayısı, eğitim durumu, meslek, aylık gelir durumu, kronik hastalık durumu, COVID-19 'a yakalanma durumu, ailede COVID-19 'a yakalanan olup olmadığı, COVID-19 aşısı olma durumu gibi sosyo-demografik bilgilerine ek olarak COVID-19 aşıları ile ilgili bilgi edinmek için kullanılan bilgi kaynakları, geliştirilen aşıların COVID-19 salgını ortadan kaldıracığını ilişkin inançları, COVID-19 aşıları ile ilgili konuları aile veya arkadaşları ile tartışma sıklığı ve COVID-19'un kökeni hakkındaki düşünceleri gibi sorulardan oluşmaktadır.

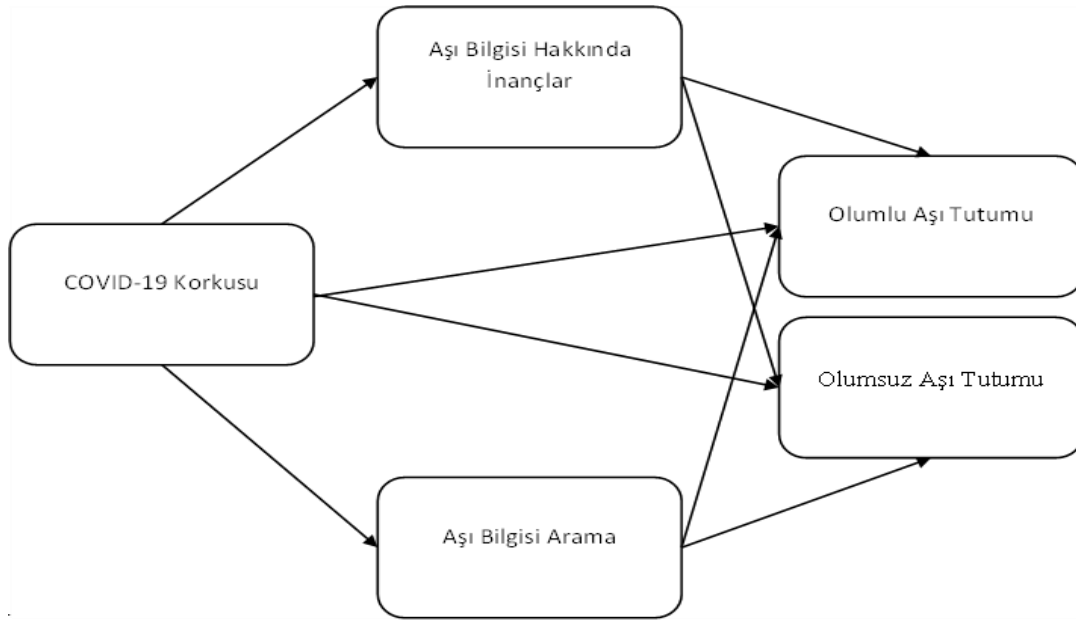
COVID-19 Korkusu Ölçeği: Katılımcıların COVID-19 korkularının belirlenmesi amacıyla Ahorsu ve arkadaşları (2020) tarafından geliştirilen, Ladikli ve arkadaşları (2020) tarafından Türkçe uyarlaması yapılan 7 ifade ve tek boyuttan oluşan ölçek kullanılmıştır. Ölçek 5'li likert tipte tasarlanmış olup; 1-Kesinlikle Katılmıyorum ile 5- Kesinlikle Katılıyorum aralığında puanlanmaktadır.

Aşıya Yönelik Tutumlar Ölçeği: Katılımcıların COVID-19 aşılarına ilişkin tutumlarını ölçmek amacıyla Geniş ve arkadaşları (2011) tarafından geliştirilen 9 ifade ve iki alt boyuttan oluşan ölçek kullanılmıştır. Ölçeğin alt boyutları olumlu aşı tutumu

ve olumsuz aşı tutumudur. Olumsuz aşı tutumu boyutunun ifadeleri ters kodlanmaktadır. Ölçek 5'li likert tipte tasarlanmış olup; 1-Kesinlikle Katılmıyorum ile 5-Kesinlikle Katılıyorum aralığında puanlanmaktadır.

Aşı Bilgisi Arama Ölçeği: Ölçek Yang (2012) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin orijinali H1N1 salgını için geliştirilen aşılarla ilişkin bilgi arama davranışını ölçmeye yöneliktir. Sorular araştırmacılar tarafından COVID-19 'a uyarlanmış olup, ölçeğin keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizleri araştırmacılar tarafından yürütülmüştür. Ölçek 3 ifadeden oluşmaktadır ve 5'li tipte tasarlanmıştır. Ölçek maddeleri 1-Kesinlikle Katılmıyorum ile 5-Kesinlikle Katılıyorum aralığında puanlanmaktadır.

Aşı Bilgisi Hakkında İnanç Ölçeği: Ölçek Yang (2012) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin orijinali H1N1 salgını için geliştirilen aşılarla ilgili bilgilere ilişkin bireylerin inançlarını ölçmeyi amaçlamaktadır. Ölçek soruları araştırmacılar tarafından COVID-19'a uyarlanmış olup, ölçeğin keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizleri araştırmacılar tarafından yürütülmüştür. Ölçek 4 ifadeden oluşmaktadır ve 5'li likert tipte tasarlanmıştır. Ölçek maddeleri 1-Kesinlikle Katılmıyorum ile 5-Kesinlikle Katılıyorum aralığında puanlanmaktadır.

Şekil 1. Araştırma modeli

İstatistiksel analiz

Veri analiz yöntemlerine karar vermeden önce verilerin normallik testleri gerçekleştirilmiştir. George ve Mallery'e (2010) göre basıklık ve çarpıklık değerlerinin -2,0 ile +2,0 arasında bir değere sahip olması verilerin normal dağıldığına işaret etmektedir. Elde edilen bulgulara göre araştırmada kullanılan değişkenlerin tamamının basıklık ve çarpıklık değerleri bu şartları karşıladığından verilerin normal dağıldığına karar verilmiştir ve araştırmada parametrik testler kullanılmıştır. Toplanan verilerin analizinde keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizleri, güvenilirlik analizi, tanımlayıcı istatistiksel yöntemler ve yapısal eşitlik modellemesi kullanılmıştır. Veriler SPSS 22.0 ve SMART PLS 3 programlarından yararlanılarak analiz edilmiş olup, yapısal eşitlik modellemesi SMART PLS programı aracılığıyla, frekans analizi, bağımsız örneklerde t testi, tek yönlü varyans analizi ise SPSS

22.0 programı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Tek yönlü varyans analizi neticesinde farkın hangi

gruplardan kaynaklandığını belirlemek için ise Scheffe analizinden yararlanılmıştır.

Araştırma modeli ve hipotezleri

Araştırmanın amacına bağlı olarak geliştirilen modeli Şekil 1'de gösterilmiştir. Araştırmanın hipotezleri aşağıdaki gibidir.

H₁: COVID-19 korkusu aşı bilgisi arama davranışını etkilemektedir.

H₂: COVID-19 korkusu aşı bilgisi inancını etkilemektedir.

H₃: COVID-19 korkusu olumlu aşı tutumunu etkilemektedir.

H₄: COVID-19 korkusu olumsuz aşı tutumunu etkilemektedir.

H₅: Aşı bilgisi arama davranışının olumlu aşı tutumunu etkilemektedir.

H₆: Aşı bilgisi arama davranışının olumsuz aşı tutumunu etkilemektedir.

H₇: Aşı bilgisi inancı olumlu aşı tutumunu etkilemektedir.

H₈: Aşı bilgisi inancı olumsuz aşı tutumunu etkilemektedir.

H₉: Bireylerin COVID-19 korkularının olumlu aşı tutumunu etkisinde aşı bilgisi arama davranışının aracı rolü vardır.

H₁₀: Bireylerin COVID-19 korkularının olumsuz aşı tutumunu etkisinde aşı bilgisi arama davranışının aracı rolü vardır.

H₁₁: Bireylerin COVID-19 korkularının olumlu aşı tutumunu etkisinde aşı bilgisi inancının aracı rolü vardır.

H₁₂: Bireylerin COVID-19 korkularının olumsuz aşı tutumunu etkisinde aşı bilgisi inancının aracı rolü vardır.

H₁₃: Bireylerin COVID-19 korkuları sosyo-demografik özelliklere göre farklılaşmaktadır.

H₁₄: Bireylerin olumlu aşı tutumları sosyo-demografik özelliklere göre farklılaşmaktadır.

H₁₅: Bireylerin olumsuz aşı tutumları sosyo-demografik özelliklere göre farklılaşmaktadır.

H₁₆: Bireylerin aşı bilgisi arama davranışları korkuları sosyo-demografik özelliklere göre farklılaşmaktadır.

H17: Bireylerin aşı bilgisi inançları sosyo-demografik özelliklere göre farklılaşmaktadır.

Araştırmanın etik yönü

Araştırmada veri toplamadan önce Sakarya Üniversitesi Etik Kurulundan (Evrak Tarih ve Sayısı: 05.03.2021-E.16558) araştırmanın etik ilkelere uygun olduğuna dair onay alınmıştır.

BULGULAR

Tablo 1’de katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine ilişkin bulgular yer almaktadır. Tablodaki bulgulara göre katılımcıların %50.30’u erkek, %49.70’i kadındır. Katılımcıların %59.60’ı evli %40.40’i bekar ve %63.50’si çocuk sahibidir. Katılımcıların büyük kısmının ön lisans (%34.40) veya lisans (%34.90) mezunu olduğu tablodan anlaşılmaktadır. Araştırmaya katılan katılımcıların yaş dağılımları dengeli olmakla birlikte çoğunluğunun 25 yaş altı bireylerden oluştuğunu söylemek mümkündür. Katılımcıların %83.30’u daha önce COVID-19’a yakalanmış olup, katılımcıların %36.20’sinin ailesinde COVID-19’a yakalanan bulunmaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların sosyo demografik özellikleri.

Özellik	Değişken	n	%
Cinsiyet	Erkek	193	50.30
	Kadın	191	49.70
Medeni durum	Evli	229	59.60
	Bekar	155	40.40
Çocuk	Var	244	63.50
	Yok	140	36.50
Eğitim durumu	Lise ve altı	75	19.50
	Ön lisans	132	34.40
	Lisans	134	34.90
	Lisansüstü	43	11.20
Yaş	18-20 yaş	83	21.60
	21-25 yaş	88	22.90
	26-30 yaş	73	19.00
	31-35 yaş	61	15.90
	36 yaş üstü	79	20.60
COVID-19’a yakalanma	Evet	320	83.30
	Hayır	64	16.70
Ailede COVID-19’a yakalanma	Evet	139	36.20
	Hayır	245	63.80

Tablo 2’de katılımcıların COVID-19 virüsü ve aşıları ile ilgili görüşlerine ilişkin elde edilen bulgular yer almaktadır. Katılımcıların %80.7’si COVID-19’un yapay kökenli bir virüs olduğunu düşünmektedirler. Tabloda yer alan bir diğer bulgu katılımcıların COVID-19 aşıları ile ilgili bilgileri genel olarak haberlerden (%67.40) ve internetten (%67.40) elde

ettiklerini göstermektedir. Katılımcıların çevreleri ile sohbetlerinde aşıları çok sık yer vermedikleri çoğunlukla “bazen” bu konuyu ele aldıkları tabloda yer alan bir diğer bulgudur. Katılımcıların çok büyük kısmının COVID-19 aşılarının pandemi sürecini bitirip bitirmeyeceği konusunda kararsız oldukları görülmektedir.

Tablo 2. Katılımcıların COVID-19 virüsü ve aşıları ile ilgili görüşleri.

Özellik	Değişken	n	%
COVID-19 Kökeni	Doğal bir virüstür	74	19.30
	Yapay bir virüstür	310	80.70
Aşı Bilgi kaynağı	Doktorlar	184	47.90
	İnternet	259	67.40
	TV programları	174	45.30
	Haberler	259	67.40
	Radyolar	25	6.50
	Ailem	81	21.10
	Arkadaşlarım	102	26.60
	Sosyal medya	191	49.70
	Hiçbiri	15	3.90
Aşı ile ilgili tartışma	Oldukça sık	34	8.90
	Sık	99	25.80
	Bazen	178	46.40
	Nadiren	64	16.70
	Asla	9	2.30
Aşı pandemiyi bitirecek mi?	Evet	71	23.40
	Hayır	90	18.50
	Kararsızım	223	58.10

Araştırmada kullanılan COVID-19 Korkusu Ölçeğinin ve COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeğinin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları daha önce gerçekleştirildiğinden bu araştırmada yalnızca doğrulayıcı faktör analizi ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Araştırma kapsamında kullanılan Aşı Bilgisi Arama Ölçeğinin ve Aşı Bilgisi Hakkında İnanç Ölçeğinin Türkçe formuna rastlanılmadığı için bu araştırmada ölçeklerin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Tablo 3'te Aşı Bilgisi Arama Ölçeğinin ve Aşı Bilgisi Hakkında İnanç Ölçeğinin keşfedici faktör analizi sonuçları yer almaktadır. Ayrıntısı Tablo 3'te görüldüğü üzere ölçeğin KMO değeri 0.74 olarak bulunmuş olup, bu değer örneklemin yeterli düzeyde olduğunu göstermektedir. Yapılan Bartlett's küresellik testi anlamlı bulunmuş olup, bu sonuçları ölçeğin faktör analizine uygun olduğunu ortaya koymaktadır. Yapılan keşfedici faktör analizi sonucunda ölçek iki boyuta ayrılmış olup 1. aşı bilgisi aramayı, 2. boyut ise aşı bilgisi hakkında inançları oluşturmaktadır. Aşı bilgisi arama boyutunun faktör yükleri 0.77 ile 0.88 arasında değişmekteyken, aşı bilgisi hakkında inançlar boyutunu oluşturan ifadelerin faktör yükleri 0.76 ile 0.84 arasında değişmektedir. Aşı bilgisi arama boyutu toplam varyansın %36.09'unu; aşı bilgisi hakkında inançlar boyutu toplam varyansın %30.62'sini açıklamaktadır.

Tablo 3. Aşı Bilgisi Arama Ölçeğinin ve Aşı Bilgisi Hakkında İnanç Ölçeğinin keşfedici faktör analizi sonuçları.

Kaiser-Meyer-Olkin örnekleme yeterliliği ölçümü		0.74
Bartlett küresellik testi	Ki-Kare	885.45
	Df	21.00
	p	0.00
Açıklanan varyans	36.09	30.62
Öz değer	1.68	1.17
Faktörler	1	2
BA1		0.77
BA2		0.88
BA3		0.87
BI1	0.79	
BI2	0.84	
BI3	0.77	
BI4	0.76	

Araştırma hipotezleri Smart PLS 3 programı kullanılarak yapılan yapısal eşitlik modellemesi aracılığıyla test edilmiştir. Literatürde yer alan araştırmalar incelendiğinde Smart PLS 3 programının

yapısal eşitlik modeline ek olarak doğrulayıcı faktör analizi amacıyla da kullanılabildiği görülmektedir (Değerli ve Tolon, 2016; Bollen, 2002). Bu kapsamda bu araştırmada kullanılan ölçeklerin doğrulayıcı faktör

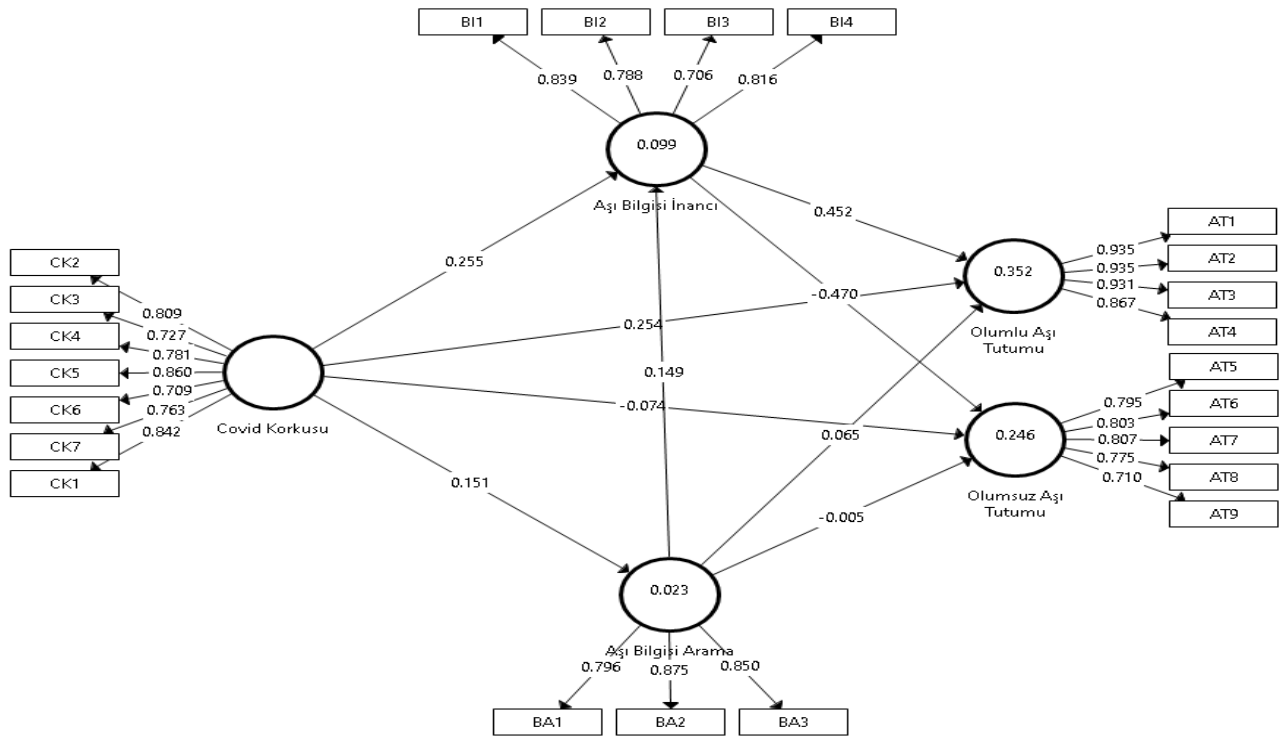
analizleri Smart PLS 3 programı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Ölçeklerin Cronbach's alpha, ortalama açıklanan varyansları, birleşik güvenilirlik

değerleri ve ayırma geçerliliklerine ilişkin bulgular Tablo 4'te, araştırmanın yapısal eşitlik modeli ise Şekil 2'de yer almaktadır.

Tablo 4. Ölçeklerin Cronbach alpha, ortalama açıklanan varyans, birleşik güvenilirlik değerleri ve ayırma geçerlilikleri

	1	2	3	4	5	α	CR \geq 0.70	AVE \geq 0.50
\sqrt{AVE}	0.84	0.77	0.79	0.92	0.78			
1. Aşı Bilgisi Arama	1					0.79	0.89	0.71
2. Aşı Bilgisi İnancı	0.19	1				0.81	0.87	0.62
3. COVID-19 Korkusu	0.15	0.28	1			0.90	0.92	0.62
4. Olumlu Aşı Tutumu	0.19	0.53	0.39	1		0.94	0.96	0.84
5. Olumsuz Aşı Tutumu	-0.10	-0.49	-0.21	-0.71	1	0.84	0.89	0.61

*CR: kompozit güvenilirlik; AVE: çıkarılan ortalama varyans

Şekil 2. Yapısal eşitlik modeli çıktıları.

Ayrıntısı Şekil 2'de görüldüğü üzere ölçek ifadelerinin tamamının faktör yükleri 0.70'in üzerindedir. Tablo 4'te görüldüğü üzere ölçeklerin kompozit güvenilirlik (CR \geq 70) ve çıkarılan ortalama varyans (AVE \geq 50) değerleri eşik değerlerin üzerindedir (Cengiz ve Özkara, 2016). Bu sonuçlara göre ölçeklerin gerekli güvenilirlik değerlerini taşıdığı söylenebilir.

Araştırma kapsamında modelin yapı geçerliliğini test etmek amacıyla incelenen bir diğer geçerlilik ayırma geçerliliğidir. Bu geçerliliğinin sağlanabilmesi için araştırmada kullanılan değişkenlerin hesaplanan AVE değerlerinin kareköklerinin, o değişkenin diğer değişkenlerle olan korelasyon değerlerinden büyük

olması gerekmektedir (www.smartpls.com). Ayrıntısı Tablo 4'te görüldüğü üzere araştırma ölçeklerini ayırma geçerliliğini sağladığı söylenebilir. Araştırmanın hipotezleri yapısal eşitlik modeli (YEM) ile test edilmiştir. YEM sonucunda elde edilen T, p ve β değerleri Tablo 5'te yer almaktadır. Ayrıntısı tabloda görüldüğü üzere katılımcıların COVID-19 korkuları aşı bilgisi arama davranışlarını ($\beta=0.15$, $t=2.78$, $p<0.05$), aşı bilgisi inançlarını ($\beta=0.26$, $t=5.26$, $p<0.05$) ve olumlu aşı tutumlarını ($\beta=0.25$, $t=6.44$, $p<0.05$) etkilemektedir. Yine tabloda görüldüğü üzere katılımcıların aşı bilgisi arama davranışları aşı bilgisi inançlarını pozitif yönlü etkilemektedir ($\beta=0.15$,

$t=2.77$, $p<0.05$). Bununla birlikte katılımcıların aşı bilgisi inançları olumlu aşı tutumunu pozitif yönlü ($\beta=0.45$, $t=12.14$, $p<0.05$), olumsuz aşı tutumunu ise negatif yönlü ($\beta=-0.47$, $t=11.33$, $p<0.05$) etkilemektedir.

Tablo 5. Yapısal eşitlik modeli sonuçları.

	β	t	p
COVID-19 Korkusu-> Aşı Bilgisi Arama	0.15	2.78	0.01
COVID-19 Korkusu-> Aşı Bilgisi İnancı	0.26	5.26	0.00
COVID-19 Korkusu-> Olumlu Aşı Tutumu	0.25	6.44	0.00
COVID-19 Korkusu-> Olumsuz Aşı Tutumu	0.07	1.58	0.11
Aşı Bilgisi Arama-> Aşı Bilgisi İnancı	0.15	2.77	0.01
Aşı Bilgisi Arama-> Olumlu Aşı Tutumu	0.07	1.34	0.18
Aşı Bilgisi Arama-> Olumsuz Aşı Tutumu	-0.01	0.09	0.93
Aşı Bilgisi İnancı-> Olumlu Aşı Tutumu	0.45	12.14	0.00
Aşı Bilgisi İnancı-> Olumsuz Aşı Tutumu	-0.47	11.33	0.00

*B değerleri Şekil 1'de yer almaktadır.

Tablo 6'da araştırmada kurulan YEM sonucunda elde edilen aracı değişkenlere (indirekt etkiler) ilişkin

Tablo 6. Spesifik indirekt etkiler.

	β	t	p
COVID-19 Korkusu-> Aşı Bilgisi Arama-> Aşı Bilgisi İnancı	0.02	0.82	0.07
COVID-19 Korkusu-> Aşı Bilgisi Arama-> Olumlu Aşı Tutumu	0.01	0.20	0.23
COVID-19 Korkusu-> Aşı Bilgisi İnancı-> Olumlu Aşı Tutumu	0.12	4.91	0.00
COVID-19 Korkusu-> Aşı Bilgisi Arama-> Olumsuz Aşı Tutumu	-0.00	0.08	0.93
COVID-19 Korkusu-> Aşı Bilgisi İnancı-> Olumsuz Aşı Tutumu	-0.12	4.60	0.00
COVID-19 Korkusu-> Aşı Bilgisi Arama-> Aşı Bilgisi İnancı-> Olumlu Aşı Tutumu	0.01	1.82	0.07
COVID-19 Korkusu-> Aşı Bilgisi Arama-> Aşı Bilgisi İnancı-> Olumsuz Aşı Tutumu	-0.01	1.81	0.07
Aşı Bilgisi Arama-> Aşı Bilgisi İnancı-> Olumlu Aşı Tutumu	0.07	2.72	0.01
Aşı Bilgisi Arama-> Aşı Bilgisi İnancı-> Olumsuz Aşı Tutumu	-0.07	2.71	0.01

Tablo 7'de katılımcıların sosyo-demografik özelliklerinin araştırma değişkenlerinde istatistiksel açıdan anlamlı farklılığa neden olup olmadığının incelendiği fark analizleri bulguları yer almaktadır. Tablodan anlaşılacağı üzere katılımcıların cinsiyetleri COVID-19 korkusunda, olumlu aşı tutumunda ve bilgi arama davranışında istatistiksel açıdan anlamlı farklılığa neden olmaktadır ($p<0.05$). Buna göre erkek katılımcıların COVID-19 korkusu ortalamalarının, olumlu aşı tutumu ortalamalarının ve aşılar ile ilgili bilgi arama davranışı ortalamalarının kadın katılımcılara oranla daha yüksek olduğu ifade edilebilir.

Tablo 7'de yer alan bir diğer bulgu katılımcıların medeni durumlarının aşı tutumlarında istatistiksel açıdan farklılık oluşturduğunu ($p<0.05$); bekâr katılımcıların evli katılımcılar oranla olumlu aşı

bulgular yer almaktadır. Tabloda yer alan bulgular incelendiğinde katılımcıların COVID-19 korkularının olumlu aşı tutumlarına etkisinde aşı bilgisi arama davranışının aracı rolü bulunmaktadır ($\beta=0.12$, $t=4.91$, $p<0.05$) ve COVID-19 korkusunun olumlu aşı tutumuna etkisini güçlendirmektedir. Tabloda yer alan bir diğer bulguya göre katılımcıların COVID-19 korkularının olumsuz aşı tutumlarına etkisinde aşı bilgisi inancının aracı rolü bulunmaktadır ve bu etki negatif yönlüdür ($\beta=-0.12$, $t=4.60$, $p<0.05$). Tablo 6'da COVID-19 korkusunun olumsuz aşı tutumuna istatistiksel açıdan anlamlı bir etkisi bulunmadığı yer almaktadır. Buna karşılık aşı bilgilerine ilişkin katılımcıların inançlarının COVID-19 korkusunun olumsuz aşı tutumuna etkisini istatistiksel açıdan anlamlı hale getirmektedir. Tablo 6'da yer alan diğer bulgular aşı bilgisi arama davranışının olumlu aşı tutumuna etkisinde aşı bilgisi inancının aracı rolü olduğunu göstermektedir ($\beta=0.07$, $t=2.72$, $p<0.05$). Ayrıca yine aşı bilgisi arama davranışının olumsuz aşı tutumuna etkisinde aşı bilgisi inancının aracı rolü bulunmaktadır ve bu etki negatif yönlüdür ($\beta=-0.07$, $t=2.71$, $p<0.05$).

olumsuz aşı tutumları virüsün doğal olduğunu düşünen katılımcılara oranla yüksektir.

Tabloda yer alan önemli bulgulardan biri aşının hastalığı bitirip bitirmeyeceğine ilişkin katılımcıların inançlarının COVID-19 korkusunda, olumlu aşı tutumunda, olumsuz aşı tutumunda, bilgi arama davranışında ve bilgi inancında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık oluşturduğu yönündedir ($p < 0.05$). Farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığına ilişkin yapılan Scheffe analizine göre COVID-19 korkusunda, olumlu aşı tutumunda, olumsuz aşı tutumunda ve bilgi

inancında farklılık tüm gruplar arasındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır (aşının virüsü ortadan kaldıracacağına inanlar, aşının virüsü ortadan kaldırmayacağına inananlar ve kararsız olanlar). Bilgi Arama davranışındaki farklılık ise aşının virüsü ortadan kaldıracacağına inananlar ve aşının virüsü ortadan kaldırmayacağına inananlar arasındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Yapılan analizler sonucunda kurulan hipotezlerin kabul edilme ve reddedilme durumları Tablo 8'de görülmektedir.

Tablo 7. Fark analizleri.

Sosyo-Demografik Özellik	Değişkenler		X	S.S	t*	p	
Cinsiyet	COVID-19 korkusu	Erkek	2.71	0.78	7.29	0.00	
		Kadın	2.14	0.75			
	Olumlu aşı tutumu	Erkek	3.25	1.06	3.11	0.00	
		Kadın	2.90	1.17			
	Bilgi arama	Erkek	3.47	0.69	2.50	0.01	
		Kadın	3.30	0.68			
Medeni durum	Olumlu aşı tutumu	Evli	2.98	1.13	-2.01	0.05	
		Bekar	3.22	1.12			
	Olumsuz aşı tutumu	Evli	2.91	0.62	2.11	0.04	
		Bekar	2.77	0.67			
Çocuk durumu	Olumlu aşı tutumu	Var	2.97	1.13	-2.59	0.01	
		Yok	3.27	1.11			
	Olumsuz aşı tutumu	Var	2.92	0.63	2.62	0.01	
		Yok	2.74	0.66			
COVID-19 'un kökeni hakkında inanç	Olumlu aşı tutumu	Doğal	3.51	0.99	3.73	0.00	
		Yapay	2.97	1.14			
	Olumsuz aşı tutumu	Doğal	2.64	0.56	-3.22	0.00	
		Yapay	2.91	0.65			
Sosyo-Demografik Özellik	Değişkenler		X	S.S	F**	p	Post-hoc***
Aşıların hastalığı bitireceği inancı	COVID-19 Korkusu	Evet ¹	2.52	0.81	22.01	0,00	1-2, 1-3, 2-3
		Hayır ²	1.95	0.81			
		Kararsızım ³	2.58	0.75			
	Olumlu aşı tutumu	Evet ¹	4.10	0.84	82.78	0,00	1-2, 1-3, 2-3
		Hayır ²	2.18	0.98			
		Kararsızım ³	3.12	0.96			
	Olumsuz aşı tutumu	Evet ¹	2.30	0.60	59.88	0,00	1-2, 1-3, 2-3
		Hayır ²	3.27	0.58			
		Kararsızım ³	2.87	0.54			
	Bilgi arama	Evet ¹	3.53	0.68	3.30	0,04	1-2
		Hayır ²	3.25	0.70			
		Kararsızım ³	3.40	0.68			
Bilgi inancı	Evet ¹	3.19	0.60	26.65	0,00	1-2, 1-3, 2-3	
	Hayır ²	2.59	0.62				
	Kararsızım ³	3.00	0.50				

* İlgili fark analizi bağımsız örneklemelerde t testidir.

**İlgili fark analizi tek yönlü varyans analizidir.

*** Post-Hoc analizinde Scheffe tekniğinden yararlanılmıştır.

Tablo 8. Araştırma hipotezlerinin kabul edilme ve reddedilme durumları.

Hipotez	Karar
H1: COVID-19 korkusu aşı bilgisi arama davranışını etkilemektedir.	Kabul
H2: COVID-19 korkusu aşı bilgisi inancını etkilemektedir.	Kabul
H3 COVID-19 korkusu olumlu aşı tutumunu etkilemektedir.	Kabul
H4: COVID-19 korkusu olumsuz aşı tutumunu etkilemektedir.	Red
H5: Aşı bilgisi arama davranışının olumlu aşı tutumunu etkilemektedir.	Red
H6: Aşı bilgisi arama davranışının olumsuz aşı tutumunu etkilemektedir.	Red
H7: Aşı bilgisi inancı olumlu aşı tutumunu etkilemektedir.	Kabul
H8: Aşı bilgisi inancı olumsuz aşı tutumunu etkilemektedir.	Kabul
H9: Bireylerin COVID-19 korkularının olumlu aşı tutumunu etkisinde aşı bilgisi arama davranışının aracı rolü vardır.	Red
H10: Bireylerin COVID-19 korkularının olumsuz aşı tutumunu etkisinde aşı bilgisi arama davranışının aracı rolü vardır.	Red
H11: Bireylerin COVID-19 korkularının olumlu aşı tutumunu etkisinde aşı bilgisi inancının aracı rolü vardır.	Kabul
H12: Bireylerin COVID-19 korkularının olumsuz aşı tutumunu etkisinde aşı bilgisi inancının aracı rolü vardır.	Kabul
H13: Bireylerin COVID-19 korkuları sosyo-demografik özelliklere göre farklılaşmaktadır.	Kabul*
H14: Bireylerin olumlu aşı tutumları sosyo-demografik özelliklere göre farklılaşmaktadır.	Kabul**
H15: Bireylerin olumsuz aşı tutumları sosyo-demografik özelliklere göre farklılaşmaktadır.	Kabul***
H16: Bireylerin aşı bilgisi arama davranışları korkuları sosyo-demografik özelliklere göre farklılaşmaktadır.	Kabul****
H17: Bireylerin aşı bilgisi inançları sosyo-demografik özelliklere göre farklılaşmaktadır.	Kabul*****

*Cinsiyet ve Aşıların hastalığı bitireceği inancı sorusu bakımından kabul edilmiştir.

**Cinsiyet, Medeni Durum, Çocuk Durumu, COVID-19 'un kökeni hakkında inanç, Aşıların hastalığı bitireceği inancı bakımından kabul edilmiştir.

*** Cinsiyet, Medeni Durum, Çocuk Durumu, COVID-19 'un kökeni hakkında inanç, Aşıların hastalığı bitireceği inancı bakımından kabul edilmiştir.

**** Cinsiyet ve Aşıların hastalığı bitireceği inancı sorusu bakımından kabul edilmiştir.

***** Aşıların hastalığı bitireceği inancı sorusu bakımından kabul edilmiştir.

TARTIŞMA

Dünya genelinde birçok hastalık ve pandemi, aşılarla yenilmiştir (Erekoğlu ve ark., 2020). Bu nedenle mevcut COVID-19 pandemisinin yenilmesi de COVID-19 aşılara bağlıdır. Küresel aşı ihtiyacı ve pandeminin geniş coğrafi çeşitliliği nedeniyle birden fazla etkili aşının geliştirilmesini gerektirmektedir (Corey ve ark., 2020). Buna karşılık tek başına aşı geliştirmek pandeminin yenilmesinde yeterli değildir, aşılardan kişi sayısı da oldukça önemli bir faktördür (Trueblood ve ark., 2021). Bu nedenle toplumun aşılarla karşı tutumlarının belirlenmesi hayati öneme sahiptir. Bu araştırmanın sonuçları toplumun aşı tutumunu etkileyen faktörlerle ilgili bazı sonuçlar ortaya koymaktadır.

Halk sağlığı ve ilgili programların aşı geliştirme ve sağlamanın ötesinde hedef kitlenin inançlarının, endişelerinin, korkularının ve diğer duygularının dikkate alınması gibi daha geniş ve daha bütüncül bir odağa sahip olması gerekmektedir (Bendau ve ark., 2021). Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların COVID-19 korkuları aşı bilgisi arama davranışlarını ve aşı bilgilerine ilişkin inançlarını etkilemektedir. Buna göre katılımcıların COVID-19 korku düzeyleri arttıkça COVID-19 aşıları ile ilgili daha fazla bilgi aradıkları ifade edilebilir. Bu sonuçlar insanların

korktukları şeyle mücadele edebilmek için daha fazla bilgi edinme tutumunda olduklarını göstermektedir. Aşının, hedef kitlenin birincil ihtiyaçları bağlamında net bir şekilde konumlandırılması, COVID-19 aşılarının değeri algısının değişmesine yardımcı olacaktır ve dolayısıyla aşının faydaları, bireyin bakış açısıyla ve onlar için neyin yüksek olduğu (aile, sağlık, refah, yaşam tarzı) açısından iletilmelidir (Dzinamarira ve ark., 2021). Araştırmanın bir diğer sonucuna göre katılımcıların aşı bilgisi arama davranışları tek başına aşı tutumlarına etkide bulunmazken, aşı bilgilerine ilişkin inançları olumlu aşı tutumunu ve olumsuz aşı tutumunu etkilemektedir. Bu sonuçlar bireylerin aşı bilgisi arama davranışının aşı olma veya olmama fikrinin gelişmesine tek başına etkide bulunmadığını göstermektedir. Buna paralel olarak araştırmadan elde edilen bir diğer sonuç bireylerin aşı bilgisi arama davranışlarının olumlu ve olumsuz aşı tutumu üzerindeki etkisinin aşı bilgisi inancı aracılığıyla anlamlı hale geldiğidir. Bu sonuç bireylerin aşılar ile ilgili elde ettikleri bilgilere ilişkin inançlarının aşı tutumlarını etkilediğini göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Araştırmanın bir diğer sonucu bireylerin COVID-19 korkularının olumlu aşı tutumlarını pozitif yönlü etkilediğini göstermektedir. Buna benzer olarak Doğan ve Güzel (2020) bireylerin

hissettikleri kaygının olumlu aşı tutumunda etkili olabileceğini belirtmektedirler. Bu sonuç doğal bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Zira insanların korktukları bir şeyden kaçabilmek için kendilerine çözüm önerisi olarak sunulan şeye sarılmaları muhtemeldir. Bu nedenle COVID-19 korkusu yüksek olan bireylerin bu korku nedeniyle COVID-19'dan korunmak için aşı olmaya niyetli olmaları olası görülmektedir. Buna karşılık COVID-19 korkusunun olumsuz aşı tutumuna herhangi bir etkisi bulunmamaktadır. Bir başka deyişle bireylerde olumsuz aşı tutumunun gelişmesinde COVID-19 korkusu tek başına yeterli değildir. Bu sonuca göre bireylerin aşılarla karşı olumsuz tutumlarının çok çeşitli faktörlerin bir araya gelmesi ile gelişebileceği ifade edilebilir. Bu faktörlerden birisi aşı bilgisi inancıdır. Araştırma sonuçları bireylerin COVID-19 korkularının olumsuz aşı tutumuna etkisinin aşı bilgisi inancının aracılığında anlamlı hale geldiğini ve bu etkinin negatif yönlü olduğunu göstermektedir. Buna göre katılımcıların aşı bilgisi inançları ile COVID-19 korkuları bir arada olumsuz aşı tutumunu etkilemektedir ve olumsuz aşı tutumunu azaltmaktadır. COVID-19 ile mücadelede aşılama oranının önemi göz önüne alındığında bu sonucun önemli bir sonuç olduğu ifade edilebilir. Aşı bilgisi inancı COVID-19 korkusunun olumsuz aşı tutumuna etkisinde olduğu gibi olumlu aşı tutumuna etkisinde de aracı rol oynamaktadır. Buna göre katılımcıların COVID-19 korkularının olumlu aşı tutumlarına olan etkisi aşı bilgisi inancı aracılığında güçlenmektedir. Bu sonuçlar dikkate alındığında bireylerin aşılarla ilgili elde ettikleri bilgilere ilişkin inançları aşı tutumlarında önemli bir faktördür. Dünya Sağlık Örgütü aşılamaı etkileyen faktörleri açıklarken üzerinde önemle durduğu faktörlerden biri aşı ve aşılamaı ilişkin faktörlerdir (bilimsel kanıtlar, yeni aşıların tanıtımı, uygulama şekli, aşı programları, aşıya ulaşım, aşı takvimi, maliyet, sağlık çalışanları) (WHO, 2013). Bu faktöre göre bireylerin aşılarla ilgili edindikleri bilgilerin aşılamaı doğrudan etkilemektedir. Dünya Sağlık Örgütü'nün ifade ettiği bu faktör mevcut araştırmanın sonuçlarını destekler niteliktedir. Zira bu araştırmadan elde edilen bilgiler bireylerin aşılarla ilgili elde ettikleri bilgilerin aşı tutumlarını etkilediğini göstermektedir. Araştırmanın diğer sonuçlarına göre erkek katılımcıların COVID-19 korkuları kadın katılımcılara oranla daha yüksektir. Bu durumda araştırmanın yapıldığı il olan Konya'nın kültürel yapısı çerçevesinde erkek katılımcıların kadın çalışanlara oranla daha fazla çalışma hayatında olmalarının kadınlara oranla daha fazla COVID-19 korkusu hissetmelerine neden olabilir. COVID-19 korkusuna benzer olarak erkek katılımcılar olumlu aşı tutumunda ve aşılarla ilgili bilgi arama davranışında kadınlara oranla daha yüksek bir tutuma sahiptirler. Bu sonuçlar birbirlerini destekler niteliktedir. Erkeklerin kadın katılımcılara oranla daha yüksek olumlu aşı tutumuna sahip olduğu daha önce yapılan bir başka araştırmada Salalı ve Uysal (2020) tarafından ortaya konulmuştur.

Katılımcıların medeni durumlarının ve çocuk sahibi olup olamamalarının da aşı tutumunda farklılık oluşturduğu araştırma sonucunda ortaya konulmuş olup, bekâr katılımcıların ve çocuğu olmayan katılımcıların evli ve çocuğu olan katılımcılara oranla daha olumlu aşı tutumu olduğu görülmektedir. Bu sonuç evli ve çocuk sahibi bireylerin aşılarla daha temkinli yaklaştığını göstermesi bakımından değerlidir. Salalı ve Uysal (2020)'da çocuklu ailelerin aşılarla daha temkinli yaklaştığını araştırmalarında belirtmiştir.

Araştırmanın önem arz eden sonuçlarından biri katılımcıların COVID-19'un kökenine ilişkin inançlarının aşı tutumlarını etkilediğini göstermesidir. Buna göre katılımcılardan COVID-19'un doğal bir virüs olduğuna inanların olumlu aşı tutumları COVID-19'un yapay olduğunu düşünen katılımcılara oranla daha yüksektir. Bu sonuca benzer olarak Akarsu ve arkadaşları (2020) bireylerin "COVID-19 enfeksiyonunun biyolojik bir silah olduğunu ve aşının bu virüsü üretenlere hizmet etme" düşüncelerini aşı yaptırmama nedeni olarak sunduklarını belirtmektedir. Buna göre bireylerin COVID-19'un kökeni ile ilgili düşünceleri aşılama kampanyasının başarısı için önemli bir faktördür. Katılımcıların aşı tutumunu etkileyen bir diğer önemli faktör aşının pandemiye bitirip bitirmeyeceğine ilişkin inançlarıdır. Buna göre katılımcıların aşının pandemiye bitireceğine ilişkin inançları arttıkça daha fazla aşı bilgisi aramakta, aşı bilgisi inançları olumlu yönde gelişmekte ve olumlu aşı tutumunu geliştirmektedir. Bu anlamda aşıların faydasına olan inancın katılımcıların aşılarla karşı tutumlarını olumlu yönde geliştireceği açıktır.

Araştırmanın sınırlılıkları ve güçlü yönleri

Araştırmanın online anket uygulanarak gerçekleştirilmesi nedeniyle katılımcıların anket ile ilgili soruları anlık olarak soramamış olmaları araştırmanın kısıtlılığını oluşturmaktadır. Araştırma sonuçlarının Konya ili ile sınırlı olması araştırmanın diğer kısıtlılığını oluşturmaktadır.

Çalışmanın güçlü yönü, pandemi dönemlerinde üretilen aşılar kadar aşılama oranı da önem arz etmektedir. Bu nedenle bireylerin aşılarla karşı tutumlarını etkileyebilecek faktörlerin ve sosyo-demografik özelliklerin belirlenmesi oldukça önemlidir.

SONUÇ

Bu araştırma COVID-19 korkusunun olumlu ve olumsuz aşı tutumuna etkisinde bilgi arama davranışının ve aşı bilgisi inancının aracı rolünü belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçları bireylerin aşı tutumunu etkileyen ve aşı tutumunda farklılığa neden olan faktörleri ortaya koymaktadır. Araştırmanın önemli sonuçlarından biri katılımcıların COVID-19 korkularının olumlu aşı tutumunu etkilediğini olumsuz aşı tutumunu ise etkilemediğini göstermektedir. Bu sonuç dikkate alındığında bireylerin COVID-19 ile ilgili daha fazla bilgi sahibi olmaları, COVID-19'un ciddiyetinin

farkında olmalarının olumlu aşı tutumu gelişmesi bakımından önemli olduğu söylenebilir. Araştırmanın bir diğer sonucu bireylerin COVID-19 aşılara ilişkin elde ettikleri bilgilere ilişkin inançları olumlu aşı tutumunu artırırken olumsuz aşı tutumunu azaltmaktadır. Bu anlamda COVID-19 aşıları ile ilgili gerek online mecrada gerekse geleneksel medyada yer alan haber ve bilgilerin yetkili mercilerce incelenmesi, sansasyonel, insanları paniğe sevk eden, insanlarda aşılara karşı güvensizlik oluşturan bilgilerin önlenmesi önem arz etmektedir. Bireylerin karşılaştıkları olumsuz ve yanlış bilgiler aşılama oranını etkileme potansiyeli göz ardı edilmemelidir. Araştırmanın bir diğer sonucu katılımcıların COVID-19 korkularının olumlu ve olumsuz aşı tutumlarına etkisinde aşı bilgisi inancının aracı rolü olduğu yönündedir. Bu sonuçlara göre katılımcıların hissettikleri COVID-19 korkuları ile aşı bilgilerine ilişkin inançları birleştiğinde olumlu ve olumsuz aşı tutumları üzerinde daha güçlü bir etki oluşturmaktadır. Toplumda olumlu aşı tutumunu geliştirmek için politika yapımcıların bu faktörleri göz önünde bulundurmasının pandemi ile mücadelede önemli bir rol oynayacağı düşünülmektedir. Bu sonuçlara paralel olarak araştırmadan elde edilen COVID-19'un kökenine ilişkin inançların ve COVID-19 aşılarının pandemiyi bitirip bitirmeyeceğine ilişkin inançların aşı tutumunda farklılığa neden olduğu sonucu dikkate alındığında, insanların hem COVID-19 hem de aşilar ile ilgili gerekli bilimsel kanıtlar ile bilgilendirilmesinin aşı tutumunu olumlu yönde geliştireceği söylenebilir.

Teşekkür

Araştırmaya katılan herkese sonsuz teşekkürü borç biliriz.

Çıkar Çatışması

Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayınlanması ile ilgili olarak herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Yazar Katkıları

Plan, tasarım: TH, ÜÖ; **Gereç, yöntem ve veri toplama:** TH, ÜÖ; **Analiz ve yorum:** TH, ÜÖ; **Yazım ve eleştirel değerlendirme:** TH, ÜÖ.

KAYNAKLAR

- Addo, P. C., Jiaming, F., Kulbo, N. B. & Liangqiang, L. (2020). COVID-19: Fear Appeal Favoring Purchase Behavior Towards Personal Protective Equipment. *The Service Industries Journal*, 40 (7-8), 471-490. <https://doi.org/10.1080/02642069.2020.1751823>
- Ahorsu, D.K., Lin, C.Y., Imani, V., Saffari, M., Griffiths, M.D. & Pakpour, A.H. (2020). The Fear of COVID-19 Scale: Development and Initial Validation. *International Journal of Mental Health and Addiction*. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00270-8>

- Akarsu, B., Özdemir, D. C., Başer, D. A., Fidancı, İ., Aksoy, H. & Cankurtaran, M. COVID-19 Aşı Araştırmaları Devam Ederken; Toplumun Gelecekteki COVID-19 Aşısına Yönelik Düşünce ve Tutumları. 19. Ulusal Aile Hekimliği Kongresi. 29 Ekim-1 Kasım 2020. Dijital Kongre.
- Amin, S. (2020). The Psychology of Coronavirus Fear: Are Healthcare Professionals Suffering From Coronaphobia?. *International Journal of Healthcare Management*, 13 (3), 249-256. <https://doi.org/10.1080/20479700.2020.1765119>
- Asmundson, G. J. & Taylor, S. (2020). Coronaphobia: Fear and the 2019-nCoV Outbreak. *Journal of Anxiety Disorders*, 70 (102196), 1-2. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2020.102196>
- Bendau, A., Plag, J., Petzold, M. B. & Strohle, A. (2021). COVID-19 Vaccine Hesitancy and Related Fears and Anxiety. *International Immunopharmacology*, 97, 107724. <https://doi.org/10.1016/j.intimp.2021.107724>
- Bloom, B. R., Marcuse, E. & Mnookin, S. (2014). Addressing Vaccine Hesitancy. *Science*, 344 (6182), 339. <https://doi.org/10.1126/science.1254834>
- Bollen, K. A. (2002). Latent Variables in Psychology and The Social Sciences. *Annual Review of Psychology*, 53 (1), 605-634.
- Cengiz, H. & Özkara, B. Y. (2016). Materyalizm, Öz-Benzerim ve Bireyselciliğin Kişiselleştirilmiş Reklama Yönelik Tutumlar ve Kişiselleştirilmiş Reklamlar Sosyal Ağlarda Paylaşma Niyeti Üzerindeki Etkileri. *Uluslararası İşletme ve Yönetim Dergisi*, 4 (1), 24-47.
- Chadwick, A., Kaiser, J., Vaccari, C., Freeman, D., Lambe, S., Loe, B. S., . . . Yu, L.-M. (2021). Online Social Endorsement and Covid-19 Vaccine Hesitancy in the United Kingdom. *Social Media + Society*, 7 (2), 1-17. <https://doi.org/10.1177/20563051211008817>
- Contreras, G. S. (2020). In Search of the Hopeful COVID-19 Vaccine. Who will Win the Race to a New Normal?. *Journal of Health Management*, 22 (4), 593-605. <https://doi.org/10.1177/0972063420983092>
- Corey, L., Mascola, J. R., Fauci, A. S. & Collins, F. S. (2020). A Strategic Approach to COVID-19 Vaccine R&D. *Science*, 368 (6494), 948-950. <http://doi.org/10.1126/science.abc5312>
- Coşkun, R., Altunişik, R. & Yıldırım, E. (2017). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Sakarya Kitabevi, Adapazarı.
- Değerli, M., & Tolon, M. (2016). Teknoloji transfer ofisleri için kritik başarı faktörleri. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, 9 (2), 197-220.
- Doğan, M. M. & Düzal, B. (2020). Covid-19 Özelinde Korku-Kaygı Düzeyleri. *Electronic Turkish Studies*, 15 (4), 739-752.
- Duman, N. (2020). Üniversite Öğrencilerinde COVID-19 Korkusu ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük. *The Journal of Social Science*, 4 (8), 426-437. <https://doi.org/10.30520/tjsosci.748404>

- Dzinamarira, T., Nachipo, B., Phiri, B. & Musuka, G. (2021). COVID-19 Vaccine Roll-Out in South Africa and Zimbabwe: Urgent Need to Address Community Preparedness, Fears and Hesitancy. *Vaccines*, 9 (3), 250. <https://doi.org/10.3390/vaccines9030250>
- Erkekoğlu, P., Köse, S. B. E., Balcı, A. & Yirün, A. (2020). Aşı Kararsızlığı ve COVID-19'un Etkileri. *Literatür Eczacılık Bilimleri Dergisi*, 9 (2), 208-220.
- Fores, F. (2020). And Now for Something Completely Different: from 2019-nCoV and COVID-19 to 2020-nMan. *Pulmonology*, 26 (2), 114-115.
- Geniş, B., Gürhan, N., Koç, M., Geniş, Ç., Şirin, B., Çirakoğlu, O. C. ve Coşar, B. (2020). Development of Perception And Attitude Scales Related With Covid-19 Pandemia. *Pearson Journal of Social Sciences & Humanities*, 5 (7), 306-326.
- George, D. & Mallery, M. (2010). *SSPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference*. 17.0 Update (10a ed.) Boston: Pearson. <https://www.smartpls.com/documentation/algorithms-and-techniques/model-fit> Erişim Tarihi: 20.05.2021.
- Kasapoğlu, F. (2020). E[amining the Relationship betZeen Fear of COVID-19 and Spiritual ell-being. *Spiritual Psychology and Counseling*, 341-354. <https://dx.doi.org/10.37898/spc.2020.5.3.121>
- Katzman, J. G. & Katzman, J. W. (2021). Primary Care Clinicians as COVID-19 Vaccine Ambassadors. *Journal of Primary Care & Community Health*, 12, 1-4. doi:<https://doi.org/10.1177/21501327211007026>
- Ladikli, N., Bahadır, E., Yumuşak, F. N., Akkuzu, H., Karaman, G. & Türkkkan, Z. (2020). Kovid-19 Korkusu Ölçeği'nin Türkçe Güvenirlik Ve Geçerlik Çalışması. *International Journal Of Social Science*, 3 (2), 71-80.
- Memiş Doğan, M. & Düzel, B. (2020). Covid-19 Özelinde Korku-Kaygı Düzeyleri. *Turkish Studies*, 15 (4), 739-752. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44678>
- Paksoy, H. M. (2020). COVID-19 Pandemisi ile Oluşan Korku ve Davranışlara İnançın Etkisi Üzerine Bir Araştırma: Türkiye Örneği. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 135-155. doi:<https://doi.org/10.47147/ksuiibf.798354>
- Salalı, G. D. & Uysal, M. S. (2020). COVID-19 Vaccine Hesitancy is Associated with Beliefs on the Origin of the Novel Coronavirus in the UK and Turkey. *Psychological Medicine*, 1-3. <https://doi.org/10.1017/S0033291720004067>
- Sarıçam, H., Erguvan, F. M., Akın, A. & Akça, M. Ş. (2014). Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği (BTÖ-12) Türkçe Formu: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Route Educational and Social Science Journal*, 1 (3), 148-157.
- Shretta, R., Aguas, R., Chalkidou, K., Shah, H., Ruiz, F. & White, L. L. (2020). The COVID-19 Vaccine: Do We Know Enough to End the Pandemic?. Center for Global Development., 1-6. Nisan 8, 2021 tarihinde <http://www.jstor.org/stable/resrep29657> adresinden alındı
- Trueblood, J. S., Sussman, A. B. & O'Leary, D. (2021). The Role of Risk Preferences in Responses to Messaging About COVID-19 Vaccine Take-Up. *Social Psychological and Personality Science*, 1-9. <https://doi.org/10.1177/1948550621999622>
- Warren, A. M., Zolfaghari, K., Fresnedo, M., Bennett, M., Pogue, J., Waddimba, A., . . . Powers, M. B. (2021). Anxiety Sensitivity, COVID-19 Fear, and Mental Health: Results From a United States Population Sample. *Cognitive Behaviour Therapy*, 1-13. <https://doi.org/10.1080/16506073.2021.1874505>
- WHO-Dünya Sağlık örgütü (2013). What influences vaccine acceptance: A model of determinants of vaccine hesitancy. 13 March 2013 https://www.who.int/immunization/sage/meetings/2013/april/1_Model_analyze_driversofvaccineConfidence_22_March.pdf (Erişim Tarihi: 11/05/2021).
- Yakut, E., Kuru, Ö. & Güngör, Y. (2020). Sağlık Personelinin COVID-19 Korkusu ile Tükenmişliği Arasındaki İlişkide Aşırı İş Yükü ve Algılanan Sosyal Desteğin Etkisinin Yapısal Eşitlik Modeliyle Belirlenmesi. *Ekev Akademi Dergisi*, 83, 241-262. <https://doi.org/10.17753/Ekev1621>
- Yang, Z. J. (2012). Too Scared or Too Capable? Why Do College Students Stay Away from the H1N1 Vaccine?. *Risk Analysis*, 32(10), 1703-1716. <https://doi.org/10.1111/j.1539-6924.2012.01799.x>